

апошні прымайся, а першы пераставай». Шматлікія П. крытыкуюць людскія заганы. Часам гэта крытыка мае з'едлівы характар, напр., пра гультайства дзяўчыны: «Але ж і старанная! Як сваты едуць, то веніка шукае хату падмесці!». Да П. вельмі падобныя *выслоўі*.

Літ.: Гл. да арт. Прыказка.

А. М. Аляхновіч.

ПРЫМАЦКІЯ ПЁСНІ, група сацыяльна-бытавых песень. Найб. распаўсюджане атрымалі ў 19 — пач. 20 ст. У аснове П.п. — праца і побыт прымака, яго скаргі на лёс, скупую жонку і цешчу: «Ой, не ўспеў каня адпрагчы, // Ды на лаўку сесці, // Загадала яму цешча // Свінням бульбу несці». Звычайна П.п. па сюжэце і маст. сродках простыя, таму што пісаліся пераважна самімі прымакамі: «Бадай свінні паздыхалі, а хата згарэла, // Як мне гэта прымацкае жыццё надаела!». У наш час П.п. наблізіліся да жартоўных, гумарыст.: прымакі не зняважаныя, а вясёлыя, і іх аповед аб сваім жыцці — забава для людзей.

А. М. Аляхновіч.

ПРЫМЁТНІК, у беларускай мове лексіка-граматычны клас самаст. слоў, які аб'ядноўвае словы з агульным значэннем прыметы. Па значэнні і граматычных асаблівасцях вылучаюць П. якасныя («зялены», «цесны»), адносныя («бетонны мост», «вясковая вуліца») і прыналежныя («дзядзькаў», «леснікоў»). Якасныя П. маюць граматычную катэгорыю ступеней параўнання, якая выражае меру прыметы ў прадмета («цікавы—цікавейшы—найцікавейшы»); могуць утвараць поўную і кароткую формы («рад», «рады»); бываюць вытворныя і невытворныя («радасць — радасны», «белы»). П. змяняюцца па родах, ліках, склонах (акрамя кароткіх форм) у залежнасці ад роду, ліку, склону назоўнікаў да якіх яны дапасуюцца. У сказе выконваюць функцыю дапасаванага азначэння («гуман насоўваўся **белай** шапкай над саламянымі стрэхамі,

распаўзаўся па вуліцы». М.Льнякоў); выказніка або іменнай часткі састаўнога выказніка («Зямля мая то **мяккая**, то **мулка**, ад навальніц **прасторная** і **гулка**, такая **непаўторная** заўсёды». П.Панчанка; «Дзень **быў ціхі**, **сонечны**» (Я.Брыль). У семантыка-стыліст. плане П. — адна з самых поліфункцыянальных і мабільных часцін мовы. Ён можа выражаць самыя разнастайныя па семантыцы і эмацыянальна-ацэначнай, экспрэсіўнай афарбоўцы прыметы, якасныя рысы прадметаў і з'яў.

Т. Ф. Рослік.

ПРЫМЫКАННЕ, у беларускай мове від сінтаксічнай сувязі, пры якой залежнае слова звязваецца з гал. толькі па сэнсе. Адносіны паміж гал. і залежнымі словамі выражаюцца інтанацыяй і парадкам слоў. Прымыкаюць, звычайна, да дзеясловаў нязменных часцін мовы: прыслоўі, дзеепрыслоўі, інфінітывы («размаўлялі гучна», «чытаць седзячы», «просьба застацца»). Адрозніваюць П. ўласнае («размаўлялі па-сяброўску») і іменнае, калі да гал. кампанента прымыкаюць ўскосныя склонавыя формы назоўнікаў, семантычна блізкія да прыслоўяў («казань па шчырасці»).

Т. Ф. Рослік.

ПРЫНАЗОЎНІК, у беларускай мове службовая частка мовы, якая ўдакладняе значэнне ўскосных склонаў і выражае адносіны паміж назоўнікамі (займеннікамі, лічэбнікамі) і інш. словамі ў словазлучэнні і сказе. Не маюць лексічнага значэння, набываюць яго толькі ў кантэксце, у спалучэнні з самаст. часцінамі мовы. Паводле паходжання падзяляюцца на невытворныя («а», «без», «над») і вытворныя («акрамя», «абাপал», «скрозь»), паводле структуры — на простыя («ад», «сярод»), складаныя («з-за», «па-над») і састаўныя («згодна з», «нягледзячы на»). Удакладняючы значэнне ўскосных склонаў, могуць ужывацца з формамі аднаго або некалькіх склонаў. Адносіны паміж словамі ў сказе і словазлучэнні ма-

юць розны характар, аднаведна і семантыка П. разнастайная: прасторная («лунаць над борам»), часавыя («працаваць у жніво»), аб'ектныя («зачапіцца за галіну»), азначальныя («дрэва з купчастай вершалінай»), прычынныя («крычаць ад роспачы»), мэтавыя («купіць падарунак да свята»), умоўныя («зазірнуць у слоўнік пры неабходнасці»), параўнальныя («вышынёй з паўдома») і інш.

Т. Ф. Рослік.

ПРЫПЕЎКА, аднастрофная песня, якая складаецца пераважна з 4 радкоў і выконваецца часам як прыпеў да танца. П. звычайна аб'ядноўваецца па тэмах, утвараючы сюжэтную песню. Як жанр сфарміравалася ў 2-й пал. 19 ст., у 1920-я гг. атрымала шырокае распаўсюджанне. Характэрнай асаблівасцю П. з'яўляецца незамацаванасць тэксту за пэўнай мелодыяй. У розных мясцовасцях адзін і той жа тэкст кладзецца на розныя напевы. У той час на асобныя напевы маглі спявацца дзясяткі розных тэкстаў. Выкананне П. — свайго роду спаборніцтва, слоўная імправізацыя выканаўцы, пры якой акампаніатар (гарманіст, баяніст), суправаджаючы кожную П. новым каленам найгрышаў, становіцца актыўным яе ўдзельнікам і адным з персанажаў: «Гарманіст, гарманіст, // Рубашка зялёная, // Чаму ў цябе, гарманіст, // Хата развярнёная?» П. не дае шырокай карціны перажыванняў выканаўца, у ёй заключаны нейкі адзіны момант жыцця, які падаецца не ва ўсёй шматграннасці, шматпланавасці, а эскізна, намёкамі. У той жа час П., выкананыя ў тэматычнай скупнасці, ствараюць вобразы незвычайнай эмацыянальнай напружанасці, якія ўздзейнічаюць на слухачоў. У сучасных П. гучыць гар. лірыка, у якой знаходзяць адлюстраванне ўсе праявы сучаснага жыцця. Сёння П. — вельмі папулярны ў народзе жанр традыц. творчасці. Яна працягвае існаванне ў розных галінах маст. культуры народа, асабліва ў аматарскай дзейнасці.

А. М. Аляхновіч.